

Herbert Tingsten:

Maltas politiska utveckling

LIKSOM andra engelska kolonier har Malta enligt ett ständigt tillämpat, men aldrig fastställt schema successivt fått inflytande på och delaktighet i styrelsen. Först ett av den engelska guvernören utsett konsultativt råd, sedan en vald representation med småningom utvidgade befogenheter och byggd på en steg för steg utsträckt rösträtt. Ett större mått av självstyrelse fick ön först med 1921 års författning: en representation, vald med ekonomiskt begränsad rösträtt, en inför denna representation ansvarig regering, beslutanderätt i "inre" frågor, medan utrikespolitik och försvar förblev Englands sak. Denna författning, och alltså ett parlamentariskt system, tillämpades omkring ett årtionde med viss framgång. Regeringsmakten växlade mellan nationalistpartiet, som krävde mera total självstyrelse, och Stricklands konstitutionella parti, som starkare höll fast vid England. I början av 1930-talet uppstod en kris, som närmast gällde det italienska språkets ställning i undervisningen. Då det år 1932 segrande nationalistpartiet, med starkt fäste i maltesisk överklass och åtminstone enligt engelsk uppfattning inte fritt från fascistiska tendenser, sökte modifiera den reform som satt maltesiska i stället för italienska som obligatoriskt språk suspenderade den engelska regeringen författningen och Malta miste sin självstyrelse, blev ånyo kronkoloni.

År 1947 gjordes ett nytt försök på självstyrelselinjen. Malta fick en folkrepresentation, nu vald med allmän rösträtt för män och kvinnor, och en inför representationen ansvarig regering. Principen om dyarki utformades ytterligare, med befogenheterna uppdelade mellan de maltesiska organen och den engelska regeringen med guvernören som företrädare; utrikespolitik och försvar stannade självfallet hos England.

De ledande parterna under denna andra självstyrelseperiod blev nationalisterna och arbetarpartiet, medan det konstitutionella partiet sjönk tillbaka. De båda förnämnda partierna växlade vid makten. Den år 1955 under Dom Mintoff bildade arbetarregeringen genomförde en rad viktiga sociala

reformer och kan sägas ha introducerat välfärdsstaten på Malta. I förhållande till England slog labour in på en ny väg. Malta skulle inte bli självständigt, utan tvärtom "integreras" i England, med representanter i engelska underhuset, full likställighet i ekonomisk-socialt hänseende och begränsad självstyrelse av kommunal typ. Förhandlingarna med engelska

Herbert Tingsten fortsätter här sin artikelserie från Malta med en återblick på öns politiska utveckling under de senaste årtiondena. Bilden: katolska präster registrerar ett av den kyrkliga jantan ordnat antisocialistmöte under vinterns valkampanj på Malta.

regeringen misslyckades. England var i princip med på integrationslinjen (som skulle givit Malta ungefär samma ställning som Nordirland), men lämnade inte

de ekonomiska löften som labour krävde. An en gång uppstod en hård konflikt, mellan England och Maltaregeringen och inom Malta, där nationalisterna och den katolska kyrkan — rädd för det protestantiska väldet — stod avvisande eller tveksamma till integrationsplanen. En folkomröstning visade betydande majoritet för integration, men 40 procent av väljarna skolkade, och denna skolkning var till stor del en maskerad nejöstning. År 1958 avgick labourregeringen under hetsig kritik av Englands hållning, en ny regering kunde inte bildas, och författningen blev ånyo satt ur kraft. Sedan dess har Malta styrts av den engelske guvernören under medverkan av en liten rådgivande församling. Labour övergav integrationstanken och gick med energi in för total självständighet.

Förre året utfärdade den engelska regeringen en tredje författning för Malta. Från engelskt håll har den beskrivits som ett stort steg hän emot full självstyrelse, och denna tanke symboliseras genom att Malta hedras med namnet "staten Malta". Utan tvivel innebär författningen en deländringar av vikt. Dyarkin försvinner, åtminstone formellt; de maltesiska

statsorganen, representation och den parlamentariskt ansvariga regeringen, kan fatta beslut inom praktiskt taget alla områden, även i fråga om försvar och handelsfördrag. Men beträffande utrikespolitik i egentlig mening förblir makten hos England, frågor som anses av vikt för försvaret och utrikespolitiken kan avgöras av England — och dessa avgöranden bryter maltesiska beslut —, den engelska regeringen kan inom en vid ram annullera av Malta beslutade lagar och förändringar, av den ärenden, främst polisväsendet, är förbehållna den engelske representanten. Författningen är i själva verket så pass vag att den kan ligga till grund både för betydande självstyrelse och för fortsatt engelsk dominans. Den kritik som nästan alla partier i Malta riktar mot författningen är därför väl förståelig, och även i England, särskilt inom arbetarpartiet, har denna kritik vunnit stöd.

Enligt den nya författningen skall representationen bestå av 50 ledamöter, valda med allmän rösträtt för män och kvinnor. Valskapet är egenartat och invecklat. I de tio valkretsarna tillämpas ett proportionellt system. Men detta utbyggs genom preferensröstning: väljaren kan uppföra alla kandidater i den ordning han önskar se dem valda, och då kandidaterna 1, 2, 3 osv fått behövligt antal röster överförs enligt en komplicerad metod de överskjutande rösterna på följande kandidater. Därigenom blir koalitioner vid valen möjliga: partierna

kan uppmana sina väljare att i andra, tredje, fjärde och femte hand rösta på allierade partier. Valsättets syfte — att kombinera personröstning med proportionalism — uppnås i praktiken blott i ringa utsträckning.

Vid valen 17–19 februari framträdde sex partier. Deras program

innefattar krav på ekonomisk-sociala åtgärder av växlande omfattning och betydelse, men skillnaderna mellan partierna är i detta hänseende inte djupgående, och de har spelat en begränsad roll i valdebatten; noteras bör dock att labour markerar en principiell socialiseringsvilja. Viktigare är relationerna till England och utrikespolitiken över huvud taget. Nationalistpartiet, som närmast motsvarar ett konservativt parti i andra länder, kräver "en författning som ger Malta full självstyrelse" — på lång sikt med samma status som dominions. Men partiet betonar värdet av förbindelsen med England och hävdar att Malta skall delta "i den verksamhet som utförs av Nato och Västern för att hålla borta den kommunistiska imperialismens hot från Europa och Medelhavet"; man uttalar också sina sympatier för Europamarshadens och en europeisk federation. Partiets ledare är Borg Oliver, advokat, premiärminister i början av 1950-talet.

De "demokratiska nationalisterna", ett parti som bildats genom en personligt betingad utbrytning ur nationalistpartiet, går på

BERÖMDA TAL

ungefär samma linje, men framhäver särskilt starkt anslutningen till Europaorganisationen som för Maltas framtid avgörande. "De kristliga arbetarnas parti" grundades för ett år sedan av förre generalsekreteraren i labour, som brutit med partiledningen, och programmets huvudpunkter är angrepp på labour; konstitutionella och utrikespolitiska frågor anses sekundära. "Progressivt konstitutionella partiet", lett av den förutnämnda lord Stricklands dotter Mabel Strickland, är det mest engelskorienterade och stöds sannolikt av de flesta anglo-maltesare med rösträtt (omkring 8 000); i programmet betygas "lojalitet mot hennes majestät drottningen". Dessa fyra partier — jämte det obetydliga, programmatiskt speciellt oklara "demokratiskt-kristliga partiet" bildar en enhet mot labour som kräver fullständig självständighet och maltesisk neutralitet; partiet vägrar att ingå i eller bilda en regering, om England ej erkänner självständighetslinjen.

Det finns emellertid en mera aktuell och för valutgången betydelsefull skiljelinje än den konstitutionella och utrikespolitiska. Valet kännetecknas främst av kyrkans aktivitet som ledare av antilabourfronten. Det är ingen överdrift att kalla valet "kyrkans kamp mot labour".

HERBERT TINGSTEN

I SERIEN "Världens bästa i urval" har huvudredaktören professor Staffan Björck utgivit *Världens bästa tal* (Natur och Kultur, 45:—). Det har blivit en volym på över 600 sidor med 110 nummer av skilda talare, från kinesen furst Fa 1122 f Kr till finländaren Eirik Hornborg år 1959 — det sistnämnda talet hör till de på en gång kloka och glansfulla i boken, en utomordentlig bild av vår egen situation. Det väsentliga för anmälaren är att rekommendera utgåvan. Med stora kunskaper och mycken möda har ett verk byggt upp som är oskattbart för undervisningen och för var och en kan vara till nytta och nöje. Utgåvans utmärkta förord tar upp de problem och svårigheter som förelegat och ger en orientering över talekonstens utveckling.

Vad är ett tal, i motsats till andra litterära prestationer: en essä, en replik i ett skådespel, en betraktelse i en roman? Någon klar skillnad ges inte. Som utgivaren framhåller är det återgivna talet av Thomas Mann inför en amerikansk publik 1945 lika mycket en essä som ett tal, och i seriens essävolym är ett annat tal av Mann med rätta infört. Fichtes tal är en föreläsning som tillika bildar ett kapitel i hans mest berömda skrift, Mark Twains ett kåseri som skulle göra sig utmärkt på Namn och nytt. Dostojevskijs enda ryktbara tal (om Pusjkin 1880) kunde ha kastats in i "Karamazov", Napoleons och Pattons tal är militära proklamationer. Vad som kännetecknar ett

Staffan Björcks (bilden) stora antologi "Världens bästa tal", som utkommer i dag, anmäls här av Herbert Tingsten.

tal är väl snarast att det är avsett att vid ett bestämt tillfälle göra intryck på en bestämd publik. I sin mest "egentliga" form blir talet därför — vare sig det före uppläsandet i detalj är planerat eller inte — möjligt att anpassa efter publiken, att komplettera, ändra och förkorta alltefter det intryck som talaren vinner vid framförandet. Det finns många exempel på sådana tal — ehuru såvitt jag kan finna inte i denna bok; till de mest lysande hör Amerys angrepp på regeringen Chamberlain 1940, då han först

efter att ha märkt åhörarnas och särskilt Lloyd Georges förtjusning vågade slunga ut Cromwells berömda maning "Gå, i Guds namn, gå". Debattinlägg kan i regel betraktas som tal i denna ideala mening, och en liten svaghet i boken synes mig vara att den (utom i ett stycke ur Iliaden) inte återger någon diskussion, eller rättare några till varandra anknutna anföranden. Goda exempel av världshistorisk betydelse är debatterna mellan Lincoln och Douglas 1858, diskussioner i franska kammaren kring Dreyfusprocessen, replikväxlingar i många frågor i det engelska underhuset, uppgörelser mellan Adenauer och Schumacher i Bonn. Ett par illustrationer till denna form av talekonst skulle ha varit välkomna.

En mera markerad svaghet synes mig vara att plats har givits blott åt ett tal av varje aktör. Ibland blir resultatet av denna strikt genomförda regel orimligt. Lincoln är en av historiens största vältalare, hans mest berömda tal är det vid gravarna i Gettysburg; detta tal är på en halv sida, och alltså får Lincoln en halv sida, medan av talarna under samma skede Lassalle får 10 och Gambetta 13 sidor. Sammanlagt får enligt samma grundsats Lincoln, Franklin Roosevelt och de Gaulle avsevärt mindre utrymme än Hitler ensam. Detta sammanhänger också med att utgivaren när det gäller senare tid inte valt "de bästa talen", utan snarare "de mäktigaste och mest kända talarna"; därför kommer Mussolini,

Hitler, Castro och Chrusjtjev (den sistnämnde företrädd av en fredsappell) med, ehuru de som talare inte kan jämföras med låt oss säga Jaurès, Trotskij och Churchill. Inriktningen på det aktuella synes här också ha spelat en roll; man saknar en rad stora talare från ett något tidigare skede, såsom Wilson och Poincaré.

Staffan Björck uttalar förhoppningen att "läsaren skall känna fläkten av levande historia över dessa sidor". I någon mån tycker jag att man just i det hän-

seendet blir besviken. Dels därför att inga debatter i ordets mera begränsade mening kommit med. Dels därför att de utvalda talen inte framstår som inlägg i en stor övernationell idédebatt om de centrala problemen. Här ställs inte mot varandra diktatur och demokrati, fascism—nazism, kommunism och liberalism (i ordets vidaste mening). Kollektionen av tal är i stort sett utmärkt, men dess tal framträder mera som isolerade konststycken än som insatser i ett stort skeende.

HERBERT TINGSTEN